

Sähköinen peikko ei syönytään valokuvaa — vielä

VANHANEN, Hannu (toim.). Kuvan journalismi. Sanomalehtien liitto 1994. 88 s.

Viitisen vuotta sitten sähköinen kuvankäsittely säikäytti osaa kuvajournalismin ammattilaisista. Keskusteltiin ilahduttavan sähköisesti, ovatko sähköiset sakset ja liima todellisuuden esittämiseksi vaarallisempia kuin perinteiset askartelutarvikkeet. Huolestuneet kuvajournalistit perustelivat puhuvansa viattomien lehdenlukijoiden puolesta. Sähköinen kuvankäsittely uhkasi heidän mielestään todellisuuden tallentamisen uskotavuutta.

Keskustelu on vaimentunut ja vähitellen lehtien toimituksiin on kannettu erikoisia pahvilaatikoita, jotka ovat sisältäneet entistä suurempia laitteita kuvaosastoille.

Koska huolestunut keskustelu oli aikanaan kiivasta, harva ehti laatimaan kirjallisia dokumentteja. Siksi onkin ilahduttavaa, että vastikään ilmestynyt *Kuvan journalismi* -kokoaa eräitä näkökulmia sähköisestä kuvankäsittelystä. Lyhyistä artikkeleista koottu kirjanen tallentaa jo käytyä keskustelua säyseään sävyyn.

Se ei tarjoa kovinkaan paljon uusia aineksia arvioida sähköisen kuvankäsittelyn aiheuttamia muutoksia valokuvain sanomalehdessä. Johdannossaan Hannu Vanhanen painottaa, ettei kirja tyrkytä yhtä autuaaksi tekevää mallia kuvajournalismin pelastamiseksi ja uuteen nousuun saamiseksi. Tavallaan varovaisuus harmittaa. Kuvajournalistit ovat tutustuneet kuvankäsittelyyn maassamme jo varsin laajasti. Esileikit tekniikan kanssa on leikitty ja vuorossa olisi kuvan sisällöstä keskusteleminen. Vaikkei autuaita malleja olisi olemassakaan, olisi jo aika keskustella sisällöstä.

On harmillista, kuinka uuden kuvatekniikan työkalun kirvoittama keskustelu todelli-

suudesta ja sen kuvallisen tallentamisen vaarantumisesta sammui hetken loimuttuun. Murroksessa olisi ollut mahdollista laajemmin huomata, ettei uutiskuva pitkään aikaan ole tavoittanut todellisuutta, kuten suomalaisten elämän arkea. Markus Jokela kirjoittaa kirjan kiinnostavimmassa artikkelissa tästä esimerkkinään kesämökki. Jokelan mukaan lehden (hänen työpaikkansa Helsingin Sanomien) kuva-arkistosta on helpompi löytää kuva Jasser Arafatista tutustumassa suomalaiseen kesämökkiin kuin edes kliseinen kuva mökkielämästä, jossa tikat lentävät päin taulua ja kahvia hörpitään pihakeinussa.

Uutinen ei ole se, että arkisimman arjen sijasta poliitikkojen kuvat täyttävät aamuiset lehdet ympäri Suomen. Kuvat ovat kiltejä taltiointeja edellisen päivän tiedotustilaisuuksista tai eduskunnan istuntopöytästä. Koska mahdollisuudet muuhun koetaan niukiksi, sähköinen kuvankäsittely syyhyttää mahdollisuutena muokata poliitikkojen julkisuuskuva uuteen uskoon.

Kuvan journalismi esittelee operaation, kuinka Martti Ahtisaaren naama liitetään koivumaisemaan eduskuntatalon edustalle. Kai Lainkarin kuvakollaasi kuvittaa teknistä esimerkkiä sähköisesti kasatun kuvan työvaiheista. Kuvatekstissä selvitetään, kuinka "kuvakollaasi voi olla visuaalisesti kiehtova ja todellisen tuntuinen, mutta se voi olla myös tietoisesti keinotekoinen herättääkseen katsojan pohtimaan kuvan kirjaimellista sanomaa". Mielestäni kuvan visuaalisen sanoman täytyisi olla myös tietokoneella rakennettun kuvan lähtökohta ja päämäärä. Ehkä kirjaimellisella sanomalla on tässä yhteydessä tarkoitettu terävää poliittista oivalusta, jota ilman myös poliittiset pilapiirroukset ovat kuolettavan tyisiä.

Clas-Olav Slotte ja Jukka Lehojärvi kirjoittavat tiiviisti kokemuksistaan valokuvajoina ja kuvankäsittelijöinä. Kokemuksella perusteltu kriittinen kirjoitus ja varsinkin kuvaesimerkit panevat miettimään, onko kuvankäsittely arvo usein sinänsä. Tekniikkaa palvotaan ja ruudulla tuotettua kuvaa ei uskalleta asettaa sisällöllisesti kyseenalaiseksi. Slotte ja Lehojärvi kirjoittavatkin, että uutuviehätyksen kadottua käsiteltäjä ku-

via valmistetaan Keskipohjanmaa-lehdessä yhä harvemmin. Slotten ja Lehojärven mielestä usein paras ratkaisu lehdessä olisi jättää kankeasti kuvaksi taipuva juttu kokonaan ilman kuvaa.

Slotten ja Lehojärven ajatukset olivat olleet kiinnostavaa luettavaa pidemmällekin. Heidän kokemuksensa saavat erityistä painoarvoa, sillä heitä ei kukaan voi moittia tekniikkaa vastustaviksi kerettiläisiksi.

Hannu Vanhanen kirjoittaa puolestaan, että paikallislehdissä digitaalisesta kuvankäsittelystä saatava hyöty voisi olla vieläkin suurempi, jos koneista saataisiin enemmän irti. Koneista "irti saaminen" tarkoittaa kunkin puhujan näkökulmasta hyvin erilaisia asioita. Siksi Vanhasen ajatus jää minulle epäselväksi. Mitä "enemmän" on? Konetehoitusta innostuneille se tarkoittanee tietokoneiden muistin mittavuutta ja sen mahdollistamaa kuvankäsittelyn nopeutta. Toisaalta oman kuvailmaisunsa kehityksestä uteliaille "enemmän" voisi olla ohjelmien käytäjäystävällisyyttä ja helpoutta soveltaa työkaluja omien ideoiden toteuttamiseen.

Kuvan journalismi on monilta osin tekninen esittelykatsaus. Kirja on sopiva alkeisoppikirja tiedotusalaan tutustuvalla, mutta se ei tarjoa vinkeitä kuvajournalismin pysähtyneisyyden tilasta ulospääsemiseksi. Tilannetta ei juurikaan auta, että artikkelissaan Merja Salo luettelee henkilökuvaan laji-tyyppejä 1960-luvulta peräisin olevan John Szarkowskin luokittelun mukaan. Toki moni uusikin kuvamuoto rakentuu historian pohjalle, mutta näkökulmaa kuvien analysointiin olisi jo aika laventaa.

Kirjassessa ei peräänkuuluteta oivalluksia tai kuvallisen ajattelun perusteita, joille myös sähköisesti käsitellyn kuvan, kuten perinteisen menetelmin tuotetun kuvan, pitäisi tukeutua. Käsitteilyyn päätyy tällä hetkellä käytännössä usein valokuvajaan hylkäämä, tavalla tai toisella teknisesti tai sisällöllisesti ontuva kuva "jolle pitäisi tehdä jotain". Mutta edes kuvankäsittelyohjelmien kaikkivoipuus ei ulotu ideoinnin ja ajattelun perustasoille.

Kuvaidean ja käsittelytekniikan mahdollisuuksien yhteensovittaminen jo kuvan suunnittelussa on vasta harvoin johtanut kiinnostaviin lopputuloksiin. Ohjelmiin si-

säänrakennetut tehokeinot tempaavat vielä helposti mukaansa. Lehdissä näemme arkistosta nostettuja vanhankitkeriä kuvia, joita on virutettu ja vanutettu. Niitä on käsitelty, mutta lopputulosta ei rohjeta katsoa kriittisesti. Kiireessä kelpaa kehnompikin kyhäelmä. Toivottavasti seuraava kuvajournalismin aikalaiskirja voi ylpäänä esitellä uudenlaisen kuvatuotannon onnistuneita esimerkkejä.

Tulevaisuuden ennustamiseen *Kuvanjournalismi* ei rohkene ryhtyä. Tulevaisuuskappaleessa Rainer Oesch tiivistää säännöt ja lait, joiden tulkintojen lomassa liukas skanneri pyyhkiä ja nappaa aineksia uusiin kuviin.

Kristiina Kuisma

Kulttuuritutkimuksen uusin versio

GROSSBERG, Lawrence. Mielihyvän kytkennät. Risteilyjä populaarikulttuurissa. Vastapaino. Tampere 1995. 279 s.

Lawrence Grossberg on itsekin rokkifaniksi tunnustautuva amerikkalainen populaarikulttuurin tutkija, jonka tutkimustyössä näkyy sekä brittiläisen kulttuuritutkimuksen perinteen että ranskalaisen nykyfilosofian suvereeni hallinta. Nyt julkaistava suomenos on otos Grossbergin uudemmasta artikkeleituotannosta täydennettynä tuoreella johdannolla ja yhdellä luvulla kirjasta "We Gotta Get Out of This Place". Nyt siis on saatavilla suomeksikin tämän kuuluisan tutkijan usein vaikeaselkoista tekstiä.

Empiirisenä tutkimuskohteena Grossbergia kiinnostaa lähinnä rock - musiikki ja fanikulttuuri. Mutta ennenkaikkea Grossberg on kulttuuritutkimuksen teorian kehittä-

telyn kovimpia nimiä maailmassa, ja hän edustaa kulttuuriteorian uusinta "postmodernistis-konjunkturalistista" positiota. Grossberg kykenee käymään nykyisen tiedotustutkimuksen ja kulttuuritutkimuksen perusoletusten kimppuun todella juuriin-käyvästi. Tilalle hän tarjoaa monessakin mielessä toisenlaista kulttuuritutkimusta. Toisenlaiseen näkemykseen Grossbergia ohjaa myös hänen empiirinen rokkifaniuden lähtökohtansa.

Grossberg näkee nykyisin harjoitettavassa tiedotus- ja kulttuuritutkimuksessa perustavaa laatua olevia vikoja tai lastentautoja. Ensiksikin kulttuuri pyritään virheellisesti redusoimaan viestintään tai joukkotiedotukseen ja koko kulttuuria tarkastellaan viestintämallin (sisäänkoodaus- uloskoodaus) pohjalta. Toinen vika on siinä, että todellisuus redusoidaan, palautetaan, pelkiksi merkityksiksi. Tämä vika juontuu kantalaisperäisestä "väilyksen filosofiasta" joka on niin fenomenologian, strukturalismin kuin jälkistrukturalisminkin perustana. Jälkistrukturalistit eivät saa Grossbergilta armoa myöskään ensimmäisen, viestintään redusoinnin suhteen. Grossberg pölyyttää melkoisesti myös postmodernin teoreetikoja kuten Baudrillardia ja Jamesonia.

Grossbergin mukaan "viestintämallissa" oletetaan kahden erillisen ja omallaan voimallaan olemassa olevan entiteetin suhde. Tätä suhdetta ajatellaan joko yksiiöiden väliseksi, yleisöjen ja tekstien väliseksi tai merkitsijöiden ja merkittyjen väliseksi. Ajatuksesta seuraa, että kaikki kulttuuriset suhteet saavat epämääräisen sisään- ja uloskoodauksen muodon. Tässä kaksijakoisessa mallissa osapuolten välillä vallitseva suhde on itse asiassa kuilu tai etäisyys, joka kommunikaatiossa pyritään ylittämään. On melkein samantekevää kumpi kuilun erottamista osapuolista asetetaan etusijalle, teksti vai yleisö. Osapuolten välinen etäisyys säilyy silti pyhänä ja loukkaamattomana. (232)

Artikulaatioteoria

Sisään- ja uloskoodauksen mallin tilalle Grossberg ottaa artikulaatiomallin, joka

nousee radikaalin kontekstuaalisuuden ideasta tai "ulkoisen moneuden määräävyyden" periaatteesta. Ihmistä tai tekstiä ei tarkastella sisäisenä suljettuna ykseytenä vaan nämä nähdään muodostuviksi vain aina historiallisesti ja paikallisesti erityisissä tilanteissa. Grossbergin artikulaatioteoria perustuu Laclau, Mouffin ja Hallin näkemyksiin, mutta se saa lisäksi täydentäviä piirteitä Deleuzen ja Quattarin ajatuksista.

Miten ihmiset jossakin erityisessä tilanteessa kytkivät tekstin omaan elämäntähtäntönsä: pitivätkö he sitä vanhentuneena vaiko uutena, ottivatko he sen vakavasti vai virmistelivätkö he sille, saivatko he siitä hupia, informaatiota, poliittista taistelutahoa? Miten suhtautuivat EU - Suomen maanviljelijät? Miten paperityöläiset? Oliko suhtautuminen viiden vuoden kuluttua jo täysin muuttunut? Se, miten teksti merkityksellistyy johtuu lukijoiden monista elämäntilanteellisista tekijöistä, joten tekijän tekstiinsä lataama puhuttelutapa on vain yksi vaikuttavista tekijöistä. Tekijä ei saata arvata minkälaisissa tilanteissa ja käytöissä hänen tekstinsä tulee merkityksellistetyksi. Ei ole mitään lukukoonlyötyä merkityksellistämisen tapaa, vaan ainoastaan historiallisesti ja suhdanteittain muuttuvia käytänteitä. Silti nämä käytännöt eivät ole mitenkään mielivaltaisia tai epätodellisia, vaan vaikuttavaa todellisuutta.

Artikulaatiomallin mukaan myös ihmiset ovat samalla kertaa hyvin monenlaisten käytäntöjen ja näiden tuottamien monenlaisien vaikutusten leikkauspiste tai rihteytasema. Ihmiset eivät ole eheitä ja yhtenäisiä, vaan heitä vetää koko ajan eri suuntiin joukko vaatimuksia, paineita tai haluja, jotka tulevat niistä eri käytännöistä, joihin hän osallistuu. Eri käytäntöjen sisäinen ja niiden välinen kehitys on vaikeasti ennakoitavissa. Yhteiskunta muodostuu lukemattomien käytäntöjen vaikuttaessa toisinsa arvaamattomilla tavoilla. Mitä tämä käytäntö omi itseensä tässä historiallisessa tilanteessa? Tuo käytäntö tuli suosituksi, tuo alkoi näivettyä, kolmas puhuttiin uusilla ajatuksilla uuteen liekkiin. Tässä kaikessa joukkotiedotus on vain yksi — tosin tärkeä — käytäntö muiden muassa.